

Je nebezpečné býti dědicem²²¹

Jakub Chavalka

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy

Jakub.Chavalka@fhs.cuni.cz

Předehra

Dědic: antropologická figura pozemské ctnosti

Genealogie jakožto rodopis neznamená nic moc jiného než soupis dědiců. Kde je dědic, nutně musíme předpokládat předka, a sice zemřelého předka.²²² Dědic se takto vždy váže ke smrti, nese v sobě z principu znamení smrtelnosti, svým životem odkazuje na smrt. Dalo by se snad dokonce říci, že jeho počátkem je teprve smrt, bez smrti předka by nemohl žít jako dědic. V dědicovi tedy smrt paradoxně přechází v život a genealogie stopuje všechny tyto přechody, jež se až do přítomnosti udály. Dědic, jenž se zná ke

221 Zarathustra, I, O ctnosti, jež obdarovává, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100); zde SchT, ř. 120–121. Viz též pozn. 60 a 270.

222 Vazbu mezi dědicem a zemřelým předkem rozpracoval Nietzsche nejslavněji jinde: „Soukromoprávní poměr dlužníka k věřiteli, o němž byla už déle řeč, byl ještě jednou, a to historicky nadmíru podivným a povážlivým způsobem, přenesen na vztah, kde mu my moderní lidé rozumíme snad vůbec nejméně: totiž na vztah lidí *přítomnosti* k jejich *předkům*. Uvnitř původní rodové pospolitosti – hovoříme o pradávných dobách – uznává žijící generace vůči dřívější a obzvláště vůči té nejdřívější, zakládající, pokaždé právní závazek (a rozhodně nikoli jen citovou závaznost: takovou závaznost bychom mohli nikoli bez důvodu pro nejdelší část trvání lidského rodu vůbec popřít). Panuje tu přesvědčení, že rod *existuje* zcela a jedině díky obětem a činům předků, – a že se předkům tyto oběti a činy musejí *splácet*: tím se uznává *dluh*, který navíc neustále narůstá tím, že tito praotcové, kteří dále existují jako mocní duchové, nepřestávají svou silou poskytovat rodu nové výhody a zálohy... Jestliže tuto drsnou logiku domyslíme až do konce: pak musí předkové *nejmocnějších* rodů narůst ve fantazii rostoucího strachu do příšerných rozměrů a být odsunuti do temnot božské tajuplnosti a nepředstavitelnosti: – praotec je nakonec nutně transfigurován v *boha*.“ Nietzsche, F., *Genealogie morálky*. Přel. V. Koubová. Praha, Aurora 2002; dále citováno jako *Genealogie morálky*, II, 19, s. 68n (KSA 5, s. 327n). V této studii se pokouším o myšlení, v němž vazba dědic-předek nerezultuje prostřednictvím strachu do transcendentní bytosti, nýbrž zakládá „pozemskou ctnost“. Vodítkem zde budiž např. tento Nietzscheův aforismus: „Rozumně jedná ten, kdo v sobě dále rozvíjí *talent*, na nějž vynaložili úsilí už otec či děd, a nerozhodne se pro něco zcela nového; připravil by se o možnost dosáhnout v nějakém z řemesel dokonalosti. Proto se říká: „Kterou cestou se dát? – Cestou předků.““ Nietzsche, F., *Lidské, příliš lidské*, I. Přel. V. Koubová. Praha, OIKOYMENH 2010; dále citováno jako *Lidské, příliš lidské*, I; 592, s. 253 (KSA 2, s. 339).

svému rodopisu, ví především o vlastní smrtelnosti, neboť se mu odhaluje v kořenech jeho bytí.

Pouhá vazba na smrt však ještě vůbec neopravňuje k tomu stát se dědicem. Dědic sám zároveň ztělesňuje překonání smrtelnosti, nikoli tak, že by na něj smrt již nemohla, nýbrž v tom, že v sobě nese stopu svých předků, jež mu byla uložena zplazením. Ve zplazení spočívá prvotní podmínka genealogie. Zplazení zanechává stopu, které se genealogie může zachytit a prolomit díky ní hranici zapomnění či smrti. Dědic nepřekonává smrt prostě proto, že náhodou přišel do života později než jeho předek, nýbrž proto, že v něm jeho předek stále promlouvá, aniž by však svou promluvu mohl *nyní* jakkoli ovlivnit. Genealogie vždy začíná v přítomnosti dědice, její úlohou je rozpomenout se na promluvu předků s ohledem na smrt a zplazení.

Zdá se mi, že je nezbytné mít tyto do jisté míry samozřejmé aspekty figury dědice na paměti vždy, když Zarathustra promlouvá o zemi a pozemskosti. Pozemskost u něj rámuje zplazení a smrt, přičemž jeho naléhání: „zůstaňte mi věrni zemi“, nelze chápat jinak než jako výzvu, aby člověk nezapomínal na svou pozemskou podmíněnost, která se nejlouběji vyjadřuje právě v tom, že je dědicem. Pozemskost tudíž, dle mého, tkví v temporální provázanosti s minulostí, jež před dědice klade výhled do budoucnosti. A nemá-li být posledním v řadě, klade jej naléhavěji než vazbu zplazení a smrti, bez níž je dědic nemožný. Klade ji však právě jako zplazení a smrt. Pozemskost tedy z genealogického hlediska pro dědice znamená výhled do budoucnosti prismatickým vlastního zplazení a smrti. Pozemskost je vyhlížení vlastního dědice.²²³

Figura dědice se takto jeví Zarathustrovým nejvlastnějším obrazem lidství. Má-li být člověk člověkem, musí převzít úděl a osud dědice.²²⁴ Zkušenost říká, že by to nemělo být nic těžkého, stačí se narodit a smrt předka se dřív nebo později sama dostaví. Na obojím nemá člověk žádnou účast, zračí se v něm takřka přirozený běh života. Být dědicem z tohoto ironického stanoviska nedá žádnou práci. Dědicem se stane každý, tak je to zakotveno v řádu světa, jehož nejprísnejší zákon se nazývá dědičnost. Platí-li ovšem, že figura dědice představuje Zarathustrův nejvlastnější obraz lidství, pak by se podle

223 Figuru dědice zavazuje kategorie paměti: „Dlouhodobá paměť (rodina, rod, společnost nebo civilizace) kopíruje a překládá, ale překládané v ní působí dál, na dálku, v nevhodnou dobu, ‚nevčas‘, nebezprostředně.“ Deleuze, G. – Guattari, F., *Tisíc plošin*. Přel. M. Caruccio Caporale. Praha, Hermann & synové 2010, s. 24.

224 Pro upřesnění toho, v jaké temporální dimenzi se má interpretace figury dědice pohybuje, si vypůjčuji Nietzscheova slova: „Se svými rodiči být spřízněn co *nejméně*: být spřízněn se svými rodiči by bylo nejzazším znakem sprostoty. Nejvyšší přirozenosti mají svůj původ nekonečně hlouběji, na ně muselo být dlouho shromažďováno, stádáno, hromaděno. Největší individuality jsou nejstarší. Nerozumím tomu, ale Julius César mohl být mým otcem – nebo Alexandr, tento živoucí Dionýsos...“ *Ecce homo*, Proč jsem tak moudrý, 3, s. 96 (KSA 6, s. 268n).

zákona dědičnosti člověkem stal každý, kdo se narodil lidským předkům. Již by nebylo třeba toužit po člověku, a tedy ani po dědici vzešlého ze zplodění a vlastní smrti. Dědičnost popírá dědice, každý je člověkem, aniž by byl dědicem, jehož ani nechce.

Pod vládou zákona dědičnosti netouží člověk po ničem než po smrti svých předků, aby mohl dědit. Netouží především po dědicovi, neboť v něm samém a ve všech ostatních bylo již dosaženo člověka. Člověk, jenž dědí bez dědice, ve smrti svých předků vynalezl štěstí, neboť šťasten je ten, kdo již po ničem netouží. Po smrti předků člověk bez dědice výsměšně říká: „Dříve bláznil celý svět“²²⁵ a sám se cítí tohoto bláznovství dřívějšího světa neboli svých předků ušetřen. Jeho moudrost spočívá ve zřeknutí se bláznovství, jež ho sice zplodilo, ale on mu odmítá dostát svou smrtí, která by mu přinesla dědice. V zákonu dědičnosti promlouvá moudrost, jež v neuznání smrti zahrhuje zplodění, a tím se odpoutává z hranic pozemskosti.

„My vynalezli štěstí,“ říkají poslední lidé a mžourají.“²²⁶

Zarathustra ve své promluvě o posledním člověku dostatečně naznačuje, že člověka bez dědiců dosud nebylo. I tuto řeč vede genealogicky, tedy předkládá soupis dědiců. Poslední člověk je dědic ctnosti, jež se odpoutala od pozemskosti, v jeho obraze Zarathustra pouze domýšlí takto pojatou ctnost do konce. V posledním člověku Zarathustra popisuje dokonale ne-pozemskou ctnost, proto se v ní jako v negativu zároveň vykreslují kontury jeho naléhavé výzvy k pozemskosti, k věrnosti zemi. Štěstí posledního člověka pramení v tom, že žije nejdéle, a v této dlouhověkosti utváří svou nejvyšší ctnost. Tutéž ctnost vyhledává i u druhých a nachází ji v různých podobách pohodlnosti a lenosti; vše namáhavé poslední lidé odsuzují formulkou – bláznovství: „Blázen, kdo klopýtá přes kameny nebo lidi!“²²⁷ Co ale nejlépe prozrazuje v jejich prodlužovaném životě utajené zavrhování smrti, je jejich *zaměnitelnost*: „Každý chce stejné, každý je stejný.“²²⁸ Zaměnitelné stejnosti se u nich Zarathustra děsí, neboť jejím prostřednictvím se již *de facto* neplodí a neumírají, pouze se vyměňují. Zaměnitelnost saturovaná ctností dlouhověkosti se Zarathustrovi odhaluje jako úplná zbavenost podmínek pozemskosti. Poslední člověk nemůže mít dědice, neboť na jeho místo nastupuje někdo stejný, aniž došlo k jakékoli změně. Poslední člověk se ve své zaměnitelnosti naprosto vzdává pozemskosti.

225 Zarathustra, I, Zarathustrova předmluva, 5, s. 15 (KSA 4, s. 20).

226 Tamtéž (KSA 4, s. 19). Viz též pozn. 301.

227 Tamtéž (KSA 4, s. 20).

228 Tamtéž.

Jako individuum ještě samozřejmě umírá, ale jaksi proti své vůli a za pomoci jedu, který mu po celý život poskytoval mnoho potěšení:

„Tu a tam trochu jedu: to dává příjemné sny. A mnoho jedu na konec, k příjemnému umírání.“²²⁹

Zaměnitelnost, jež v dlouhověkosti reprezentuje ctnost odpoutanou od pozemskosti, však pro Zarathustru znamená nemožnost genealogie, neboť v ní nelze stopovat rodový původ (*Art*). Poslední lidé žijí po způsobu seskupení simulaker, takže vytvářejí spíše pokolení (*Geschlecht*) než rod a nezanechávají po sobě žádnou stopu. Ta by totiž mohla být vtištěna pouze dědici. V zaměnitelnosti garantovaná nevystopovatelnost posledního člověka zaručuje rovněž nevyhladitelnost jeho pokolení:

„Jeho pokolení je nevyhladitelné jako zemská blecha; poslední člověk žije nejdéle.“²³⁰

U této poněkud enigmatické věty se na chvíli pozdržím, protože je pro výklad posledního člověka, a tím i ctnosti odpoutané od pozemskosti nesmírně důležitá.

1. akt: Zemská blecha

Výraz pokolení užívá Zarathustra velice zřídka. Chtělo by se mi říci, že právě v této zdrženlivosti se odhaluje jeho naděje vůči člověku, třebaže je to naděje, která nemá za svůj rezultat útěchu. Zarathustrovo učení nepřináší útěchu, ba dokonce není ani profetické. Ale to bych předbíhal. Člověk dosud nežije na způsob pokolení, stále ještě v něm rachotí minulost rodu, stále ještě v sobě má chaos, jenž jej uschopňuje býti dědicem:

„Pravím vám: musí mít ještě chaos ve svém nitru, kdo chce zroditi tančící hvězdu. Pravím vám: vy ještě máte chaos ve svém nitru.“²³¹

Poslední člověk ve svém odvrácení od pozemskosti ztratil schopnost rodit hvězdy, což výhradně chápu tak, že ve své zaměnitelnosti již nedokáže zakusit radost tvůrce, která se pojí s těhotenstvím, a proto i se zplozením. V životě pokolení (*Geschlecht*) umlká minulost rodu (*Art*) a v tomto zamlčení předků

229 Tamtéž.

230 Tamtéž (KSA 4, s. 19).

231 Tamtéž. Viz též pozn. 466.

naplno propuká nenávist k dědicům. Je-li nebezpečné býti dědicem, je tomu tak přinejmenším proto, že mu ctnost odpoutaná od pozemskosti nedopřává místo, nechce jej nechat vstoupit do života. Ctnost odpoutaná od pozemskosti prahne po dědicově smrti.²³² Zřiká se své vlastní smrti a v tomto aktu zabíjí dědice, neboť zneuznává zplození. Imperativ ctnosti odpoutané od pozemskosti zní: „Vše pro mě!“ Společenství organizované po způsobu pokolení ovládá zvrhlost, která nemá, co by darovala, neboť v zavrnutí dědice symbolicky vraždí své předky. Pokolení vystupuje z působnosti pozemskosti, jeho životním rozměrem je pouze tady a teď, ruší vazbu na minulost (předci) a budoucnost (dědicové), žije mimo temporalitu, v bezčase, a proto bez domova.

Zvrhlost (*Entartung*)²³³ pokolení je zbavenost rodu v jeho temporálním rozpětí a podmíněnosti. Ve zbavenosti rodu se poslední člověk vymyká vlastní genealogii, ve vševědoucí namyšlenosti se vyškrtává ze soupisu dědiců. V bezčase a bezdomoví pokolení člověk neumírá ani se nerozplozuje, odhodil břemeno pozemskosti a překonal bláznovství či blouznění dřívějších dob. Tím se dostávám k druhému místu, na němž se objevuje výraz pokolení v plném významu, jelikož se zde rozvádějí důsledky života posledního člověka. Jde o 11. oddíl promluvy *O starých a nových deskách*, kde Zarathustra líčí své soucítění, avšak nikoli s člověkem, jak to činil dříve a shledal v tom svůj poslední hřích, nýbrž s minulostí; v mém čtení je to tedy soucítění s předky, jehož může být schopen jedině dědic. Na podobných místech, jimiž je celý text protkán, Zarathustra věrnost zemi jakožto podmínku možnosti pozemské ctnosti (*irdische Tugend*) nejen vyhlašuje, nýbrž i praktikuje. A to nikoli pouze tím, že v obnažení života pokolení, jež vede nutně k tomu, „že by se v mělkých vodách utopil všechen čas“,²³⁴ předvádí nebezpečí, kterému se nutně vystavuje štěstí posledního člověka, ale rovněž proto, že zde jakožto dědic nevysloveně afirmuje ctnost, jež obdarovává.

232 Zde by bylo třeba navázat úvahou, nakolik se Nietzsche odvolává ve svém dictu na Lutherova slova: „Ó, jak nebezpečné je být otcem či matkou, vládne-li tu jen tělo a krev!“ – a dále se ptát zejména na to, jak by jeho reverzní pojetí ve spojení se smrtí boha přetvořilo antropofagické a autodafické metafory, jež Lutherovo zvolání předchází: „A tak se při všem krásném zdání boží přikázání nadobro pomíjí; pak se ale ovšem děje to, o čem nám píše proroci Izaiáš (57,7) a Jeremiáš (7,31,32,35), totiž, že ti rodiče své děti (opravdu a doslovně samou láskou) snědí, a činí to, co učinil král Manasses, který dal svého syna obětovat modle Molochovi a spálit (II. Král. 2,16). Co jiného to je než obětovat (a spálit) své dítě modle, když rodiče při výchově svých dětí dbají spíše toho, co se tomuto světu líbí (a co před světem platí), než božích přikázání, dopouštějí-li, aby jejich dítě stravovalo své síly v rozkoších, lásce a radovánkách světa a v dychtění po zboží a cti světa, zatímco se v nich láska k bohu a touha po pravé cti a po získání věčných statků spaluje?“ Luther, M., *O dobrých skutcích*. Přel. J. Schiller – J. Lukáš – B. Bašus. Praha, Kalich 1987, s. 98.

233 K jejímu bližšímu určení viz zde texty Jakuba Marka, Kateřiny Sváčkové a Ondřeje Sikory.

234 *Zarathustra, III, O starých a nových deskách*, 11, s. 170 (KSA 4, s. 254).

Život po způsobu pokolení přináší dvojí formu zapomenutosti na předky, přičemž Zarathustra doslova říká, že jsou vydáni napospas (*preisgegeben*). Dle toho, *komu* jsou „vydáni v plen“, lze rozlišit tyranskou a demokratickou verzi zapomenutosti na rodový původ pozemské ctnosti. Tyranská varianta je vedena představou jakéhosi „netvora“ či zlosyna (*Unhold*), který natolik překrouť vše minulé, až se mu stane „mostem i předzvěstí a hlasatelkou i kuropěním“.²³⁵ Bylo by směšně absurdní ztotožňovat tohoto obludného zloducha s nadčlověkem, už jen proto, že zapomenutost pozemskosti, jak se ukazuje ve zchytralém tyranovi, Zarathustra odmítá ve jménu „*nové šlechty*“, která se může ustavit jedine přehlášením se ke svému dědictví.²³⁶ Ona ničemná příšera vzešlá ze zaměnitelnosti kopií, u nichž nelze vysledovat rodopis dále než k dědovi, což je přesná definice demokratické verze odklonu od pozemskosti,²³⁷ mnohem spíše naplňuje určení zvrhlého sobectví „Vše pro mě!“, neboť on sám není mostem, celá minulost je naopak mostem k němu. Tak vede život na způsob pokolení k poslednímu člověku, u nějž končí dějiny, neboť se považuje za dokonané lidství, jež již nepotřebuje být doplněno, či v Zarathustrově slovníku překonáno dědicem, a mžourá.

Mohlo by se zdát, že jsem právě tautologicky vyvodil posledního člověka z posledního člověka, a ještě oprávněněji by se mohlo namítnout, že sice bájím o pozemskosti, ovšem ve zcela nadpozemsky abstraktním modu. Vráťím se tedy na zem. K tomu mi poslouží metafora z oné enigmatické věty, již se stále ještě zabývám. Zmíněnou metaforu samu lze snadno považovat za to úplně nejnenigmatičtější v celém textu: zemská blecha (*Erdfloh*). Nikde se nelze zachytit, nikde není jediné slůvko, jež by se mohlo stát vodítkem a nápo-vědou k jejímu rozluštění. V osamělé singularitě tohoto jména (*Erdfloh*) se vyjevuje Zarathustra jako dědic svého autora, a tak prostřednictvím neprů-hledné metafory prosvítá v Zarathustrově promluvě jeho předek Friedrich Nietzsche. Jde o stylistický trik, v němž je ovšem k zahlédnutí styl samotného Zarathustry. V singulární metafoře (a takových je v celém textu jak máku) prosakují do textu stopy zemřelého předka, jehož dědic k nám promlouvá. Nejde ani tolik o to, že Nietzsche na několika místech nazývá Zarathustru *explicite* svým synem,²³⁸ důležitější je spíše to, že v singulární metafoře prolíná do Zarathustrových promluv cosi symptomatického z jeho „minulosti“,

235 Tamtéž, s. 169.

236 „Proto, ó moji bratři, je třeba nové šlechty, jež jest odpůrkyní vši luzy a vši násilnické pánovitosti a na nové desky nově píše slovo ‚šlechetný‘.“ Tamtéž, s. 170.

237 „Toto však je druhé nebezpečí a druhé mé soucítění: – kdo z luzy pochází, toho vzpomínání jde dozadu až k dědu – s dědem však přestává čas.“ Tamtéž, s. 169n.

238 KSA 11, 26[394], s. 254; 34[204], s. 490. Častěji se synovská stylizace Zarathustry objevuje v dopisech. Srov. *Sämtliche Briefe*. München, dtv 2003, č. 407, 408, 421, 431, 438, 476, 514, 516, 518, 528, 556, 588, 595, 600, 616, 740 a 809.

zkušenost toho, kdo jej zplodil – jeho předka. Specifičnost knihy *Tak pravil Zarathustra* je právě v tom, že v ní neběží o vztah autora k vlastnímu dílu, nýbrž o stylizaci vztahu autora k postavě, kterou transponuje do role svého dědice, přičemž tuto figuru zároveň vykresluje jako nejvlastnější obraz lidství. Pro Zarathustru je nebezpečné být dědicem, protože v něm (dědicovi) promlouvají moudrost i šílenství jeho autora (předka).

Ale slíbil jsem si, že se vrátím na zem. Metafora zemské blechy se v Nietzscheho korpusu nalézá na čtyřech dalších místech, z nichž nejprominentnější je toto: „Světový proces a osobnost pozemské blechy! Kéž by člověk nemusel věčně slýchat onu nadsázku všech nadsázek, slovo: svět, svět, svět, tam, kde by měl přece každý, kdo mluví poctivě, mluvit jen o člověku, člověku, člověku! Dědici Řeků a Římanů? Křesťanství? To všechno se oněm cynikům nezdá ničím; zato dědici světového procesu! Vrchol a cíl světového procesu!“²³⁹ Zbylé tři výskyty v poznámkách *Nachlaß* se rovněž vážou na světový proces, případně na světového ducha.²⁴⁰ Připočtu-li k tomu skutečnost, že se v druhé *Nečasové úvaze* hovoří dokonce na dvou místech o „pokolení eunuchů“²⁴¹ a lze v ní narazit i na další odpovídající pasáže, jež popisují jejich antipody, například:

„Ne přivést své pokolení do hrobu, nýbrž založit pokolení nové – to je žene ustavičně vpřed: i když se sami narodí pozdě, existuje způsob života, který na to dá zapomenout – a příští pokolení je budou znát jen jako prvorozence...“²⁴²

239 Nietzsche, F., O užitku a škodlivosti historie pro život. In: *Nečasové úvahy*. Přel. J. Krejčí – P. Kouba. Praha, OIKOYMENH 2005; dále citováno jako *O užitku a škodlivosti historie pro život*; 9, s. 129 (KSA 1, s. 312).

240 KSA 7, 29[52], s. 649; 29[53], s. 650; 29[74], s. 662.

241 „Historické vzdělání a občanský universální kabát vládnou současně. Přestože se ještě nikdy nehovořilo tak hlasitě o ‚svobodné osobnosti‘, nevidíme dnes ani osobnost, natož pak svobodnou, nýbrž jen samé úzkostlivě zahalené universální lidi. Individuum se uchýlilo do nitra: navenek již vůbec není patrné; přičemž lze pochybovat, zda vůbec mohou existovat příčiny bez účinků. Nebo je snad nutné, aby velký dějinný harém světa hlídalo pokolení eunuchů? Těm ovšem čirá objektivita opravdu sluší. Skutečně se skoro zdá, jako by hlavním úkolem bylo dějiny střežit, aby z nich neuniklo nic než jenom dějiny, hlavně ne žádné dění!, zabránit tomu, aby se díky nim osobnosti stávaly ‚svobodnými‘, tj. pravdivými k sobě, pravdivými k druhým, a to slovem i skutkem.“ O užitku a škodlivosti historie pro život, 5, s. 104 (KSA 1, s. 281); „Ale jak řečeno, je to pokolení eunuchů; pro eunucha je jedna žena jako druhá, právě jen žena, žena o sobě, věčná nepřibližitelnost – a tak je lhostejné, co konáte, jen když dějiny zůstanou zachovány pěkně ‚objektivní‘, zachovány těmi, kdo je sami vytvářet nemohou. A protože vás věčná ženskost nikdy nebude přitahovat, stahujete ji k sobě dolů a pojímáte – sami neutra – jako neutrum dějiny.“ Tamtéž, s. 106 (KSA 1, s. 284). Pro kontext této pasáže se odvolávám na příspěvek Aleše Prázneho *Nietzsche jako vychovatel: výchova proti duchu doby*.

242 Tamtéž, 8, s. 128 (KSA 1, s. 311).

– začíná být zřejmé, koho má Zarathustra na mysli, mluví-li o posledním člověku. Opravdu běží o Nietzscheovy německé současníky, kteří se dobrovolně a plně oddávají „světovému procesu“, jenž se v jejich hlavách celý odehrál jen proto, aby jim zajistil spokojenou existenci buršáckého maloměšťáka čtoucího s nejvyšší rozkoší po obědě ke sklence piva noviny. Zarathustra jakožto Nietzscheův dědic rozšířil obraz na celou minulost a našel pro toto stále se opakující (tedy nikoli navracející se) simulakrum souhrnné slovo:

„Zapřísahám vás, bratří moji, *zůstaňte věrni zemi* a nevěřte těm, kdož vám mluví o nadpozemských nadějích! Travičové to jsou, ať to vědí, či ne. Povrhovatelé životem to jsou, odumírající a sami otráveni, jichž země je sytá; nechť tedy zahynou!“²⁴³

Pokolení posledního člověka se na zemi (což nijak nesouvisí s pozemskostí) vyskytovalo vždy a vždy se vyskytovat bude, je přece nevyhladitelné.

Zde také Zarathustra nasazuje svá slova o „překonání člověka“ a o „vůli k zániku“, jež považuje za nejvyšší dar, který lze člověku přinést. Ctnost, jež je vůlí k zániku člověka ve jménu nadčlověka, se na svém rubu nabízí jako ctnost, jež obdarovává, neboť tváří v tvář pokolení posledního člověka nabízí výzvu na dědicovi založeném rodu:

„Tisíc je stezek, jimiž nikdo ještě nešel, tisíc je zdraví a skrytých ostrovů života. Nevyčerpán a neobjeven je stále ještě člověk i země člověka.“²⁴⁴

Projít všechny tyto stezky a navštívit každý z těchto ostrovů slibuje práci pro mnoho generací dědiců. Zarathustrův dar, prostě řečeno, dává člověku budoucnost. Nikoli poslední člověk jakožto dovršení světového procesu, nýbrž člověk, jenž si stanovil cíl²⁴⁵ obeplout jako mořeplavec zeměkouli, která v člověku zůstává neobjevena, je nadán pozemskou ctností a zůstává věren zemi. Pouze ten, kdo přijme vlastní smrt, aby živ byl jeho dědic, kráčí po jedné z tisíc stezek k cíli, který mu přikazuje ctnost, jež obdarovává.

243 Zarathustra, I, Zarathustrova předmluva, 3, s. 11 (KSA 4, s. 15). Viz též pozn. 541.

244 Tamtéž, O ctnosti, jež obdarovává, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100); zde SchT, ř. 137–140. Viz též pozn. 61.

245 „Tisíc bylo dosud cílů, neb tisíc bylo národů. Jen pouto těch tisíců šíjí schází ještě, schází jediný cíl. Lidstvo ještě nemá cíle. A rcete mi přece, bratří moji: schází-li posud lidstvu cíl, zda neschází také – lidstvo samo ještě?“ Zarathustra, I, O tisíci a jednom cíli, s. 52 (KSA 4, s. 76).

2. akt: Experiment afirmace

Zrada na pozemskosti pro Zarathustru vždy znamená zvrhlé sobectví, ať se jakkoli skrývá za zásady nesobeckosti. Právě v hlásání nesobeckosti nalézá pokaždé symptom zamlčeného, a proto zvrhlého sobectví. Zarathustra uznává jedině sobectví, jež se zná samo k sobě, takové sobectví je mu východiskem ctnosti, jež obdarovává.²⁴⁶

„Všechny zamlčené pravdy nasáknou jedem...“²⁴⁷

– neboť zamlčení pravdy znamená nechat si pravdu pro sebe, třebaže je to pravda, o které sám nevím. Zdravé sobectví vyhlašuje naopak Zarathustra za ctnost. Jak ale může vyjít najevo cosi, co člověku vězí kdesi v těle, aniž by si to mohl uvědomit, natož to posléze vyslovit? V této hádance o ctnosti se v plném světle odkrývá, proč je nebezpečné být dědicem. A současně s tímto nebezpečím se z druhé strany objasňuje hluboká propletenost pozemské ctnosti, tělesnosti a nemožnosti hledat ve jménech dobra zla vědění.²⁴⁸

V Zarathustrově promluvě *O tarantulích* se v popředí pojednává o tom, komu přísluší pojmenování tarantule. Jsou to hlasatelé rovnosti, kterou jsem výše pojímal jako zaměnitelnost v rámci pokolení, a Zarathustra ji v podobenství jedovatého pavouka chápe jako skrýš, v níž v utajení vrou pocity navenek se projevující v syntetickém pudu po spravedlnosti. Těmito pocity jsou ješitnost, žárlivost, závist, vztek, msta, jedním slovem pud trestat. V pozadí promluvy se ale prozrazuje genealogická metoda, díky které Zarathustra nadržává síť tarantule, aby ji rozvzteklil a vylákal ji z její skrýše na světlo. Záměr jeho počinání je zřejmý: „...aby vaše msta vyskočila zpod vašeho slova ‚spravedlivost‘.“²⁴⁹ Zajímavější je spíše strategie, na které podobenství stojí a vnáší do života pokolení stopu rodu. Zarathustra ji, dle mého, vystihuje těmito slovy:

246 „Obdobně je tomu i v druhém plánu našeho vztahu k druhým: ‚altruistické‘ ztotožnění s nimi je nezbytným východiskem vlastní tvorby a jakékoli komunikace, leč může být, jak Nietzsche zdůrazňuje, i útočištěm na útěku před sebou samým; a tvořivé, ‚egoistické‘ zaměření na sebe je též darem, který přinášíme druhým, neztratíme-li s nimi kontakt v samoučelné snaze o odlišnost.“ Kouba, P., *Nietzsche. Filosofická interpretace*, s. 84.

247 *Zarathustra, II*, O přemáhání sebe samého, s. 99 (KSA 4, s. 149).

248 „Podobenstvími jsou všechna jména dobra i zla; nevyslovují jasně, jen kývají. Blázen, kdo chce od nich vědění.“ *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarovává, 1, s. 65 (KSA 4, s. 98); zde SchT, ř. 65–67.

249 *Zarathustra, II*, O tarantulích, s. 85 (KSA 4, s. 128).

„Co zamlčel otec, v synovi nabývá slov; a často jsem našel, že syn jest obnaženým tajemstvím svého otce.“²⁵⁰

Explicitní vztah předka a dědice se zde stává genealogickou technikou, díky níž se odhaluje zamlčená pravda. Je nebezpečné být dědicem, protože v dědicovi předek bezděčně mluví pravdu o sobě samém a zůstává tak dědictvím, jemuž je dědic – ať chce, či nechce – vystaven. Stopa, která předkovou smrtí vyvolává zplození dědice, je zamlčená pravda, jež propuká v dědicovi jako moudrost i šílenství předka. Proto Zarathustra říká, že jen blázen by hledal ve ctnosti vědění, jako kdyby ctnost vycházela z pravdy. Pravda je vždy genealogická a ctnost se osvědčuje jedině v transformační funkci rodu, tedy ve smrti předka a zplození dědice.

Tarantule ve své skrýši může snovat a vysoukávat sama ze sebe pravdu založenou na rovnosti, a zakládat tak pokolení vlastních zaměnitelných simulaker, vždy znovu ji ale dostihne osud pozemskosti, neboť nutně bude dostižena smrtí, která v jejím dědicovi prozradí pravdu o ní samé. V tom tkví obecně paradox posledního člověka: rozprádá svůj čas na způsob pokolení, ale vždy znovu je však stížen osudem rodu. Aniž by chtěl dědice, v těle jeho zaměnitelného simulakra čas od času zašramotí cosi jako pochybnost o sobě samém. V takovém okamžiku se v něm dostává ke slovu pravda jeho předchůdce, který se touto tělesnou pochybností rázem mění v předka. V těle simulakra posledního člověka se skrývá stopa pravdy jeho předchůdce, jestliže nečekaně promluví, předchůdce dojde své vlastní smrti a v následovníkovi propukají moudrost i šílenství předka. To je okamžik vzniku následovníkovy ctnosti,²⁵¹ přetváří se v dědice smrti svého předka, jenž v něm promlouvá pravdu o sobě samém, a právě tím plodí dědicovu ctnost.

Ctnost dědice zplozená smrtí předka zůstává věrna zemi, neboť probíhá jedině na půdě těla. Přesně v tomto smyslu chápou Zarathustrova slova:

„Vědění se očišťuje tělo; vědomými pokusy se povyšuje; poznávajícímu posvěcují se všechny pudy; povýšenému se rozradostní duše.“²⁵²

Třebaže nezpochybnitelně platí, že ctnost uvolnila své pouto k pozitivnímu vědění, které by ji chtělo zakládat na spekulativní pravdě, z genealogického stanoviska, jež má na paměti rodovou transformaci smrti předka v pravdu zplozeného dědice, určité vědění přináší. Toto vědění je dědictvím po předkovi,

250 Tamtéž (KSA 4, s. 129).

251 „Tak tělo kráčí dějinami jako kdosi, kdo vzniká, kdo bojuje. A duch – čím jest tělu? Jeho bojů a vítězství hlasatelem a druhem a ozvukem.“ Zarathustra, I, O ctnosti, jež obdarovává, 1, s. 65 (KSA 4, s. 98); zde SchT, ř. 61–64. Viz též pozn. 59 a 431.

252 Tamtéž, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100); zde SchT, ř. 129–132. Viz též pozn. 642.

jež vězí v těle dědice v podobě vášní a pudů, z čehož mimochodem plyne, že předkem Zarathustra míní takřka celé lidstvo. S tímto dědictvím, jemuž je dědic vystaven, a nemá ho tudíž ve své moci, natož aby si ho vybíral, lze přesto nakládat. Povýšit tělo vědomými pokusy v Zarathustrově řeči znamená stanovit si cíl, vůči němuž lze s nechtěným dědictvím nakládat tak, aby mohlo být přijato. Dědic je vždy experimentem afirmace, v níž by mohla být posvěcena smrt předka. A v posvěcení smrti předka se povyšuje tělo dědice, neboť mu v něm vzešla (smrtí předka se zplodila) jeho ctnost.

Celý proces transformace rodu, ve které se poznávajícímu povyšuje tělo, protože v něm nechal posmrtně zaznít pravdivé slovo svého předka, precizně nastiňuje Zarathustrova promluva *O vášních bolestných a radostných*.

„A kdybys i byl z rodu prchlivých nebo z rodu rozkošníků, z rodu vztek-
lých po víře či chtivých pomsty...“

– říká se zde:

„konec konců všechny tvé vášně se staly ctnostnými, všichni tvoji dáblo-
vé anděly.“²⁵³

Není jisté náhodně, že zrovna v tomto exponovaném místě popisujícím přeměnu vášně či pudu ve ctnost se nachází (v prvním dílu podruhé a naposledy) výraz pokolení (*Geschlecht*). Zrod ctnosti se tedy výslovně odehrává v přechodu mezi pokolením a rodem, s dědictvím vzešlého z pokolení lze naložit tak, aby se v něm povýšilo tělo, aby ve zplodění dědicovy ctnosti došlo k posvěcení předkovy smrti. Zrod ctnosti, ve kterém předkovy vášně a pudy vyjevují pravdu o sobě samých tím, že zplodí dědice, ruší život na způsob pokolení. Jedině ctnost plodí dědice a posvěcuje smrt předka, přičemž Zarathustra jasně říká, jak této pozemské, protože v tělu a v něm v rodu zakotvené ctnosti dosáhnout:

253 Zarathustra, I, *O vášních radostných a bolestných*, s. 33 (KSA 4, s. 43). „Proces, který Nietzsche ve své nauce o ctnosti popisuje, je zjevně příkladem toho, co nazývá interpretace... V tomto procesu nejprve zaniká původní vášně. Je-li určena nejvyšším cílem, ztrácí např. vášně fanatismu svůj dřívější význam a stává se něčím zcela odlišným. To, čím byla, je zničeno a nahrazeno něčím jiným. Takto *Leidenschaft* ustupuje *Freudenschaft*. Avšak poněvadž jsou vášně nevykořenitelnou součástí naší osobní identity, při tvorbě vlastní ctnosti sami zanikáme; cosi bytostného v našem starém já je zničeno ve prospěch něčeho nového. Ve změně osobnosti nahlížíme sebe sama jako plastickou látku, jež se oddává tvorbě čehosi nového: ‚Přízrak [Gespenst – pozn. J. Ch.], jenž před tebou běží, bratře můj, jest krásnější, než jsi ty; proč mu nedáš svého masa a kostí svých?‘“ Hunt, L. H., *Nietzsche and the Origin of Virtue*, c.d., s. 59–60.

„Kdysi měl jsi vášně a zval jsi je zlými. Ale teď již nemáš nežli své ctnosti: ty vyrostly z tvých bolestných vášní.

Svůj nejvyšší cíl jsi těmto vášním na srdce kladl: tu se staly tvými ctnostmi, tvými vášněmi radostnými.“²⁵⁴

Pozemská ctnost povyšuje tělo tím, že dědic nad vášně svého předka pověsí svůj nejvyšší cíl. Praktikuje-li pak celý život jako zasvěcenost tomuto cíli, vášně jeho předka se přemění na ctnosti a jemu vzejde vědění o sobě samém jakožto dědicovi.

Zarathustra přináší lidem dar, neboť říká, že lidstvo dosud nemělo cíl, dědic proměňoval vášně svého předka ve ctnost náhodně:

„Stonásobně až dosud se zaletěly a přehmátly duch i ctnost. Ach, v našem těle teď ještě přebývá všechen ten blud a přehmat: tam se stal tělem a vůlí.

Stonásobně se dosud pokoušely a potulovaly duch i ctnost. Ano, pokusem byl člověk. Ach, mnoho nevědění a bludu se v nás tělem stalo! [...]

Ještě bojujeme krok co krok s obryní náhodou, a nad celým člověčenstvím až dosud panoval nesmysl, bez-smysl.“²⁵⁵

Zarathustra přináší lidem dar, neboť říká: hleďte, tu je nejvyšší cíl, jemu zasvěťte celý svůj život, neboť jedině tak se ve vás vášně vašich předků stanou vašimi ctnostmi a budete moci být dědici, čímž posvětíte smrt vašich předků. Ve vaší ctnosti je oprávněna celá minulost, neboť vaše ctnost svědčí o tom, že vaši předkové nezemřeli nadarmo. Tento nejvyšší dar posvěčující smrt předků i zplazení ctnosti jejich dědiců nese jméno nadčlověk. Člověk je cosi, co má být překonáno, neboť v nahodilosti své ctnosti dosud balancoval na ostrém rozhraní mezi pokolením a rodem. Nadčlověk přináší vítězství rodu, v něm člověk přebírá úděl a osud dědice. Nadčlověk je Zarathustrovo podobenství ctnosti, jež obdarovává, neboť člověka uschopňuje k vlastnímu lidství a v tomto daru jej uschopňuje posvětit smrt svých předků zplazením vlastní ctnosti.

3. akt: Kančí rypák genealogie

Dědic je vždy experimentem afirmace. Nadčlověk hraje v Zarathustrově řeči roli nejvyššího cíle ve své totalitě. K té se ovšem člověk musí teprve dobrat mravenčí a krtčí prací genealogie. Na nevyčerpanou a neobjevenou zemi

254 Zarathustra, I, O vášních radostných a bolestných, s. 33 (KSA 4, s. 43).

255 Zarathustra, I, O ctnosti, jež obdarovává, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100); zde SchT, ř. 111–124. Viz též pozn. 60 a 284.

člověka musí být nasazeno Zarathustrovo rádllo. Ve skutečnosti bylo při práci od té doby, co se Zarathustra Nietzschemu poprvé zjevil ve švýcarských Alpách.²⁵⁶ Stál zajisté za jeho zády, když psal 9. aforismus *Radostné vědy*:

„Některým epochám jako by ten či onen talent, ta či ona ctnost úplně chyběly, stejně jako některým lidem: počkejme si však na vnuky a jejich děti, máme-li čas čekat, – vynesou nitro svých dědů na sluneční světlo, to nitro, o němž dědové sami ještě nic nevěděli. Často už syn prozradí svého otce: od té doby, co má syna, rozumí otec lépe sám sobě. Všichni v sobě máme skryté zahrady a setby; nebo, řečeno jiným přirovnáním, všichni jsme zvedající se vulkány, jejichž hodina erupce teprve přijde: – jak je blízká či vzdálená, to neví ovšem nikdo, ani milý pán bůh.“²⁵⁷

Posléze Zarathustra převzal úlohu času a svůj úkol začal chápat jako „vynášení na světlo“, tedy převrácení útrob člověka rádllem genealogie, aby na světlo vyšla minulost jeho rodu a člověk mohl ve smrti svého předka naložit s jeho dědictvím tak, aby se mu v těle zplodila ctnost.

„Ale jako kančí rypák mé slovo rozryje nitro vašich duší; rádllo, tak máte mi říkat.

Všechny tajnosti vašeho nitra vzejdou na světlo; a až budete na slunci ležeti zryti a polámání, bude i vaše lež odloučena od vaší pravdy.“²⁵⁸

Jedním z podobenství činnosti genealogického rádlu je smrt boha; již není tím, kdo dohlíží na ctnost člověka, ta se nyní vyvalí jako láva, když člověk povýší své tělo v poznání minulosti svého rodu (předků). Vyvolat tuto událost již není v moci boha. Není to ani v moci Zarathustry, ten ji pouze připravuje rytím svého kančího rypáku. Nepřišel, aby kritizoval dosavadní pojetí ctnosti, nýbrž aby se člověk nabažil

„slov ,odměna‘, ,odplata‘, ,trest‘, ,pomsta v spravedlivosti‘. –

Abyste se nabažili říkati: „Že nějaký skutek je dobrý, to proto, že je nesobecký.“²⁵⁹

256 „Sils-Maria. Zde seděl jsem a čekal, čekal – vlastně na nic, / byl mimo zlo a dobro – procházel hned tmou / a hned zas světlem, stal se cele velkou hrou / a cele mořem, cele časem bez cíle a hranic. / Vtom, přítelkyně! Z jedné byly dvě – / – a Zarathustra prošel kolem mě.“ *Radostná věda*, Písně prince psance, s. 246 (KSA 3, s. 649).

257 Tamtéž, 9, s. 38 (KSA 3, s. 381).

258 *Zarathustra, II*, O ctnostných, s. 80 (KSA 4, s. 120).

259 Tamtéž, s. 82 (KSA 4, s. 123).

Místo toho všeho Zarathustra hlásá zdravé sobectví těla, jež je povýšeno věděním o rodu, v němž se zrcadlí celá lidská duše. Sobectví dědice posvěcuje cího zplozením ctnosti smrt svého předka:

„Ó, kdo by našel právě jméno křestní a ctnostné pro takovou touhu! ,Ctnost, jež obdarovává‘ – tak Zarathustra kdysi pojmenoval to, čeho nelze pojmenovati.

A tenkrát se též stalo – a věru po prvé se stalo! –, že jeho slovo blahoslavilo *sobectví*, zdravé, kypící sobectví, jež vyvěrá z mohutné duše: –

– z mohutné duše, k níž náleží vznešené tělo, krásné, vítězíci, osvěžující tělo, kol něhož každá věc se stává zrcadlem:

– pružné přemlouvající tělo, onen tanečník, jehož podobenstvím a zkratkou je duše, ze sebe se radující. Sobecká rozkoš takových těl a takových duší sama si říká ,ctnost‘.“²⁶⁰

Zarathustra přináší lidem dar, který jmenuje ctnost, jež obdarovává. K přijetí tohoto daru musí být člověk připraven, proto Zarathustra říká:

„Miluji toho, kdo si ze své ctnosti udělá tužbu a sudbu: tak chce pro svou ctnost ještě žítí a již nežítí.“²⁶¹

Být připraven k přijetí Zarathustrova daru znamená býti dědicem (ještě žítí) a zároveň předkem (již nežítí), afirmovat ve svém těle rod a nechat přijít ke slovu pravdu svých předků. Je nebezpečné býti dědicem, neboť v mezinávě bytí ctnosti lze snadno zbloudit zpět do života pokolení. Ke každému z tisíců mostů k nadčlověkov²⁶² vyvěsil Zarathustra lucernu, jejíž pomocí, jak se vypráví, hledal kdysi boha. Světlo této lucerny, jež nyní září v dálce jako hvězda, pojmenoval ctnost, jež obdarovává. Právě na její světlo vynáší útroby člověka, aby mohl být dědicem. A tím jej zavádí do nebezpečí, neboť si sám ověří, že je někým, kdo má být překonán a stát se předkem. Má být překonán svým dědicem-nadčlověkem. Ctnost, jež obdarovává, promlouvá v nadčlověkov²⁶². Nyní se pokusím zaslechnout její slova.

260 Zarathustra, III, O trojím zlu, 2, s. 160 (KSA 4, s. 238). Viz též pozn. 159 a 640.

261 Zarathustra, I, Zarathustrova předmluva, 4, s. 13 (KSA 4, s. 17).

262 „Na tisících mostů a lávek mají se tlačiti k budoucnosti, a vždy více války a nerovnosti má býti položeno mezi ně: tak mi káže mluvití má veliká láska! [...] Dobré i zlé a bohatství i chudoba a vznešenost i nízkost a vše jména hodnot: zbraně to buďtež a řinčící důkazy, že život má vždy znovu sám sebe přemáhati!“ Zarathustra, II, O tarantulích, s. 86 (KSA 4, s. 130).

Suita

Ctnost, jež obdarovává

I.

Vycházím – podobně jako Zarathustra vyšel z města zvaného Pestrá kráva – z počáteční situace promluvy. V mistrné zkratce se v ní dramatizuje zápletko ctnosti, jež obdarovává, a to přinejmenším ve dvou ohledech.

1. Zarathustrovi žáci/následovníci (*Jüngern*) podávají odcházejícímu hůl, „na jejíž zlaté rukojeti se had ovíjel kolem slunce“.²⁶³ Nepochybně ji mínili jako *dar* na rozloučenou a na památku či v upomínku. Zarathustra má z hole-daru radost, opře se o ni a začíná svou promluvu, jejíž první část je zjevně podobenstvím přeměňujícím dar žáků v jejich vlastní obdarování, končí přece slovy: „je to zlaté slunce a kolem něho had poznání“.²⁶⁴ Tím, že žáci dávají Zarathustrovi dar, obdarovávají sami sebe. V drobné scéně se napovídá mnohé o stylu, jímž je psána celá kniha. Jde o performativní akt, kterým Zarathustra svými slovy *činí* to, co říká. Přijímá dar svých žáků tak, že je jejich vlastním darem obdarovává, z přijímacího se stává darující a z darujícího přijímající. Transformací tak říkajíc fyzické hole na podobenství o ctnosti, jež obdarovává, uskutečňuje Zarathustra vlastní promluvu: darem od žáků se mu povznesla mysl, byla podobenstvím jeho těla (zkratkovitě: pocit radosti) a podobenstvím tohoto podobenství je jméno ctnosti, kterou hlásá svým žákům.

Za potvrzení, rozvinutí a *překonání* výše řečeného lze vzít situaci na začátku třetí části promluvy: „jsa na pochybách, dlouho v ruce odvažoval hůl“.²⁶⁵ Nalézáme zde opět „fyzickou“ hůl jakožto dar žáků Zarathustrovi a ta se opět stává, tentokrát méně výslovně, „látkou“ pro podobenství. Zarathustra neřekl své poslední slovo, nyní však zvažuje, resp. odměřuje, kolik toho říci *smí*. Reciprocita mezi darujícím a přijímajícím se narušuje, žáci dosud nejsou připraveni na Zarathustrovo poslední slovo a Zarathustra není připraven pro ně. Hovořit o věčném návratu, neboť to je Zarathustrovo poslední slovo, by bylo předčasné, nikdo k němu nemá dostatek ctnosti. Proto Zarathustra odchází a obdarovává své žáky tím, čím ještě může: nadějí na velké poledne, při němž člověk stojí na přesném rozmezí mezi zvířetem a nadčlověkem. Podmiňuje ji však tím, že od něj jeho žáci odstoupí, budou se za něj stydět a zapřou jej. To vše proto, aby sebe sama uschoptili pro Zarathustrovo poslední slovo

263 Zarathustra, I, O ctnosti, jež obdarovává, 1, s. 64 (KSA 4, s. 97); zde SchT, ř. 9–10.

264 Tamtéž, s. 65 (KSA 4, s. 99); zde SchT, ř. 93–94. Viz též pozn. 55 a 134.

265 Tamtéž, 3, s. 66 (KSA 4, s. 101); zde SchT, ř. 154–155.

a on jej mohl vyslovit. Ctnost, jež obdarovává, tedy předpokládá především toho, komu lze darovat, toho, kdo přehodnotí hodnotu daru tím, že jeho přijetím po Zarathustrově vzoru z první části promluvy obdaruje darujícího. Svým slovem o ctnosti, jež obdarovává, říká Zarathustra svým žákům: staňte se tím, kým jste, těmi, komu mohu říci své poslední slovo. Staňte se mými dědici.

Lze uvažovat o tom, že proměny Zarathustrova hlasu v průběhu promluvy odkazují na úvodní promluvu *O třech proměnách*, jako celek se však promluva *O ctnosti, jež obdarovává* vztahuje na první Zarathustrovo setkání s člověkem a rozmluvu s ním. Naslouchejme pozorně, co při svém sestupu z hor Zarathustra říká světcí:

„Mám v lásce lidi.“

– a o repliku dále:

„Co jsem děl o lásce! Přináším lidem dar.“

Poté na světcovu otázku:

„Ale cože nám přinášíš v dar?“

– odpovídá přísně v naznačené logice ctnosti, jež obdarovává:

„Co bych vám mohl dát! Jen mne rychle pusťte, abych vám nic nevzal!“²⁶⁶

Při své otázce přechází světec, který dosud hovořil v singuláru, nepozorovaně do plurálu, jako by se z něj stal příslibem daru zástupce všech lidí. A jelikož dříve mluvil proti člověku, Zarathustra jej opouští. Jeho dar není určen lidem vůbec, vyžaduje kohosi konkrétního a již je zřejmé, že je to ten, komu smí říci své poslední slovo. Může ho však najít? Tím se dostávám k...

2. dramatizaci počáteční situace promluvy.

Kdo je Zarathustrův žák/následovník (*Jünger*)? Zarathustra kromě jediné výjimky (*O uštknutí zmije*) neoslovuje Zarathustra své doposud neurčité posluchače jako žáky, nýbrž jako bratry či přátele. Teprve v promluvě *O ctnosti, jež obdarovává* se na své posluchače výslovně obrací ve vokativu: „žáci moji“, čímž je uvádí na scénu. Fakticky o nich ovšem mluví nejpozději o promluvu dříve, a protože promluva *O svobodné smrti* bude důležitá i pro další výklad, vypomohu si jejími slovy i zde. Zemřít v pravý čas (*kairos*), toť pro

266 Zarathustra, I, Zarathustrova předmluva, 2, s. 10n (KSA 4, s. 13n). Viz též pozn. 110, 354 a 441.

Zarathustru dovršující smrt. *Kairos* se ohlašuje ve dvou znameních (je příznačné, že Zarathustra ve třetím dílu stále čeká na znamení), jedním z nich je cíl, druhým dědic.²⁶⁷ O Zarathustrově cíli máme od začátku jasno, nazývá jej nadčlověk, existuje ale také jeho *dědic*? Kdo smí být Zarathustrovým žákem/následovníkem/dědicem? Bylo řečeno, že ten, kdo sám sebe uschopní pro Zarathustrův dar, pro jeho poslední slovo, kdo přijetím jeho daru obdaruje Zarathustru samotného. Ten, kdo sebe sama stvoří pro ctnost, jež obdarovává, umožní Zarathustrův zánik, ale v tomto sebetvůrci se navrátí – Zarathustra, neboť i on, jak jsem ukázal, přijetím daru (smrti) obdarovává. Ve ctnosti, jež obdarovává, se zaručuje Zarathustrův zánik i jeho návrat. Kdo smí být Zarathustrovým dědicem? Ten, kdo jej následuje, až k dosažení nejvyšší ctnosti, v níž mizí rozdíl mezi přijímáním a obdarováním, kdo se sám stává Zarathustrou, a tak ve zplození vlastní ctnosti posvěcuje Zarathustrovu smrt. Kdo je Zarathustra? Všichni a nikdo.

Před tím, než se pokusím o bližší určení ctnosti, jež obdarovává, dovolím si malou odbočku, ve které by se měla znovu objevit (čili navrátit) performativita Zarathustrových promluv. Teprve uvedením žáků/dědiců se vlastně konstituuje cosi takového jako čtenář²⁶⁸ Nietzscheovy knihy. A je nanejvýš sporné, zda vůbec nějakého čtenáře doposud vůbec měla. Například já sám jsem se v této roli zpochybnil nejasným a obávám se, že neudržitelným výkladem Zarathustrova zániku a návratu. Každý, kdo Nietzscheovu knihu čte, a to se zdaleka nerovná tomu, že je čtenářem Zarathustry, *musí* přistoupit na performativitu jeho řeči a sám sebou činit řečené. Slova takřka musí býti učiněna tělem, abych si vypůjčil Nietzscheovu strategii aluze a poukazu. Není příliš mnoho knih, které kladou podobný nárok. Ani v nejmenším nestačí se Zarathustrou souhlasit. Jeho čtenář jej musí následovat až k ctnosti, jež obdarovává, proto je třeba stále znovu vyjasňovat, co se pro to má učinit. A ještě méně než se Zarathustrou souhlasit znamená Zarathustrovi věřit, berme vážně a zcela osobně, že

„Sami jste se ještě nehledali: tu jste našli mne. Tak se vede všem věřícím; proto má veškerá víra tak málo ceny.

Teď vám kážu, abyste mne ztratili a sebe našli; a teprve, až mne všichni zapřete, navrátím se vám.“²⁶⁹

267 „Kdo má cíl a dědice, chce smrti své v pravý čas pro cíl a dědice. A z úcty k cíli a dědici nebude již v svatyni života zavěšovati vetších věnců.“ *Zarathustra, I*, O svobodné smrti, s. 62 (KSA 4, s. 94).

268 Otázku: Kdo je čtenář Zarathustry? – klade i text Jakuba Marka *O pokroku, degeneraci a Nietzscheově ctnosti, jež obdarovává*.

269 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarovává, 3, s. 67 (KSA 4, s. 101); zde SchT, ř. 175–180. Viz též pozn. 52, 53, 108, 190 a 432.

Zarathustra nepotřebuje věřící, potřebuje čtenáře, a to čtenáře, již se smí nazvat jeho dědici. Vezmu-li v potaz, jak skončil nikoli Zarathustra, ale Nietzsche, a zároveň, v jakém stavu se momentálně nacházím, mohu předběžně potvrdit Zarathustrova slova: je nebezpečné být dědicem.²⁷⁰

II.

Co do počtu užití představuje výraz *ctnost* ve srovnání s ostatními Zarathustrovými klíčovými pojmy jednoznačně nejdůležitější koncepci. Nejde zajisté pokaždé o ctnost, jež obdarovává, přesto je-li tato označena za ctnost nejvyšší, lze snad připustit, že ve všech odlišných případech se na ni přinejmenším negativně odkazuje. A pokud analýza obdarovávání naznačila spojitost s věčným návratem, je možné předpokládat, že interpretace pojmu ctnost odhalí souvislost s dalšími důležitými myšlenkami.

Rozhodné slovo vyslovuje Zarathustra velmi záhy a nadmíru jasně. Jak jsem již naznačil výše, v *Předmluvě* se říká: „ctnost je vůlí k zániku“.²⁷¹ Ale víme již alespoň v náznaku, jak je tomu se Zarathustrovým zánikem. Zde jde ovšem o zánik člověka jako takového: je přechodem a zánikem,²⁷² přičemž ctnost směřuje touhu (*Pfeil der Sehnsucht*) po tomto zániku. Jak tomu rozumět? Bezprostředně se nabízejí dva způsoby, které jsou více či méně kompatibilní; první navazuje na chápání zániku, jak jsem jej naznačil výše. Nazval

270 Na podobný postup čtení Zarathustry, totiž prismaťem vztahu dědice a předka, avšak se zcela opačnými závěry připadl Jørgen Kjaer. Bylo by lákavé spekulovat, nakolik jeho vývody, že v ctnosti, jež obdarovává, promlouvá resentment (s. 239) a dokazuje se v ní Nietzscheovo sebeobelhávání, pramení z volby opačného rodičovského modelu, než je ten, který upřednostňuje Zarathustra. Dle Kjaera celá kniha vychází z Nietzscheových špatných zkušeností s nejužší rodinou, zejména s matkou. Nebyl prý schopen prostých lidských emocí, a proto se stylizuje do božské pozice *causa sui*: „V Zarathustroví chtěl Nietzsche jednou provždy skoncovat s nahodilostí, omezeností a skandálností vlastního života, jež tkvěly ve „spojení“ s matkou, a tím porodit sebe sama. Bytostným momentem myšlenky věčného návratu je, že člověk, který myslí tuto myšlenku, současně vytváří sebe sama jako *causa sui* a svůj osud pro celou věčnost; okamžik myšlení věčného návratu je hodinou zrození individua, jež se navzdory vši změně věčně ztotožňuje samo se sebou, sjednocuje se se sebou ve velkém kruhu, samo sebe vždy znovu dostihuje.“ Kjaer, J., *Friedrich Nietzsche. Die Zerstörung der Humanität durch „Mutterliebe“*. Wiesbaden, Springer Fachmedien 1990, s. 274. V tom je nepochybně řečeno cosi důležitého např. o performativitě myšlenky věčného návratu, jež se tak vyjevuje jako vůdčí stylistický dispozitiv Nietzscheova psaní, avšak přílišnou sázkou na biografii se jako obvykle základní postoj sám zavádí na scestí. Především zavedením představy *causa sui*, jež příkře vylučuje figuru dědice, a sám Nietzsche se od ní explicitně distancuje: „*Causa sui* je ten nejlepší protivník, jaký byl dosud vymyšlen, cosi jako znásilnění a nepřirozenost v logice: avšak přepjatá lidská pýcha se dokázala právě s tímto nesmyslem hluboce a strašlivě zaplést.“ *Mimo dobro a zlo*, 21, s. 24 (KSA 5, s. 35). Zdá se mi, že snaha pochopit dědice z bezprostředního vztahu rodiče a dítěte jde v jistém smyslu zcela proti významu pozemské ctnosti. Viz též pozn. 60 a 284.

271 Zarathustra, I, *Zarathustrova předmluva*, 4, s. 13 (KSA 4, s. 17). Viz též pozn. 160.

272 Tamtéž (KSA 4, s. 16n). Viz též pozn. 212 a 296.

bych ho solární variantou zániku. Druhý bere zánik v jeho radikalitě a ptá se po tom, kdy a za jakých podmínek přijde zánik člověka ve své neodvolatelné nutnosti. Pro toto silné pojetí zániku bych navrhoval označení: temporální.

Solární varianta zániku vychází z jistého *oslabení* ultimátně fatálního za-
barvení výrazu zánik (*Untergang*) se všemi jeho konotacemi: smrt, úpadek,
slabost, chátrání, tlení apod. Pro slabší verzi zániku mluví tři silné důvody:

1. výraz *Untergang*, který lze vedle osudného zániku převádět rovněž jako západ ve smyslu mizení za horizontem. Zarathustra sice např. v promluvě *O starých a nových deskách* výslovně rozlišuje mezi západem (*Niedergang*) a zánikem (*Untergang*), ale zejména ve slovesné formě jsou oba překlady zaměnitelné a i ve zmíněné promluvě kontextově stojí zapadnouti:

„Neboť ještě jedenkrát chci k lidem jíti: dole *mezi* nimi chci zapadnouti, umíraje chci jim podati svůj nejštědřejší dar!“²⁷³

2. nelze podceňovat Zarathustrovo úvodní vyzývání slunce. Říká doslova: „Musím jako ty *zaniknouti*: tak jmenují to lidé, ke kterým chci dolů.“²⁷⁴ Symetrickost analogie přímo vyzývá k tomu, aby se brala závazně. Dalo by se snad namítnout, že se tu jedná o Zarathustrův zánik, avšak rovněž Zarathustra je – člověk.

3. poslední věta celé knihy opět přirovnává Zarathustru ke slunci, ovšem zatímco na začátku byl motivem západ/zánik, nyní Zarathustra vychází:

„Tak pravil Zarathustra a opustil svou sluj, žhoucí a silný, tak jako jitřní slunce, jež vychází z tmavých hor.“²⁷⁵

Dle solární varianty je ctnost vůlí k zániku (západu), ale takovému, jenž podmiňuje a je podmíněn vznikem (východem). Nemůže být pochyb o tom, že vůlí k zániku se v solární variantě míní výhradně ctnost, jež obdarovává:

„Tomu jsem se od slunce přiučil, když, přebohaté, sestupuje dolů: tu sype do moře zlato z bohatství nevyčerpatelného –
– tak, že i nejchudší rybář vesluje *zlatým* veslem! To jsem totiž jednou zřel a pohlížeje na to nemohl jsem se ani dosyta vyplakat. –
Jako slunce, tak chce i Zarathustra zaniknouti...“²⁷⁶

273 Zarathustra, III, O starých a nových deskách, 3, s. 167 (KSA 4, s. 249). Viz též pozn. 355.

274 Zarathustra, I, Zarathustrova předmluva, 1, s. 9 (KSA 4, s. 12).

275 Zarathustra, IV, Znamení, s. 270 (KSA 4, s. 408).

276 Zarathustra, III, O starých a nových deskách, 3, s. 167 (KSA 4, s. 249).

Zlato je kovem této ctnosti, zapadající slunce rozsévá zlato po moři a analogicky i po zemi. Kdo smí být Zarathustrovým dědicem? Pouze kdosi, kdo dosahuje ctnosti, jež obdarovává.

Temporální, tak říkajíc tvrdá varianta zániku předkládá faktický zánik člověka a v něm přítomný přechod (*Übergang*). V důrazu na ono *über* se temporální varianta přibližuje solární, neboť přináší vznik či příchod nadčlověka. Zánik i zde poznamenává vznik, ovšem zcela zjevně v posunutém významu. *Über* znějící ve slově nadčlověk se objasňuje v promluvě *O ctnosti*, jež obdarovává jakožto vůle k moci:²⁷⁷ „Vzhůru jde naše cesta; od rodu vede k rodu vyššímu.“²⁷⁸ Domnívám se, že ve výrazech *Art* a *Über-Art* se zřetelněji a hlavně méně zideologizovaně odhaluje principiální dynamika života a koneckonců též ctnosti, jež obdarovává.

„A toto tajemství život sám mi projevil: ‚Hleď,‘ pravil, ‚jsem tím, co vždy samo sebe musí přemáhati.‘“²⁷⁹

Být vždy více než dosud – tak zní elementární imperativ vůle k moci. Ctnost (a vychází stále více najevo, že ctnost, jež obdarovává) je vůlí k zániku člověka, aby vznikl nadčlověk. K solární variantě zániku se v temporální přidružuje určitost budoucnostního rozměru.

Zároveň však v temporální variantě zůstává nezodpovězena možná dosud nepoložená otázka. Z ní, abych se přiznal, vyvozují poněkud neohrabanou temporalitu této varianty zániku. Otázka: *Kdy*? Na tomto místě si opět vypomohu promluvou *O svobodné smrti*, jakkoli jsem si vědom zkratkovitosti (a solární varianta zániku dosvědčuje, že i hrubé nepřesnosti) linie smrt–zánik. *Kdy* je člověk svoboden ke smrti? Když „dovršuje své dílo... obklopen doufajícími a příslibujícími“.²⁸⁰ Předkládám hypotézu, že v Zarathustrově slovu o nadčlověku se vyjadřuje právě a jedině nedovršenost člověkovu díla, v němž má vytvořit sebe sama; že člověk, ač stále zanikající, neměl dosud *kdy* započít svůj zánik. Člověk ještě neexistoval a neexistuje, neboť kdyby tomu tak bylo, donutila by jej dynamika vůle k moci, aby zanikl a uvolnil tak příchod nadčlověka. Ještě lépe: chtěl by zaniknout a dobrovolně by umožnil vznik nadčlověka.

277 K tomu blíže text Tatiany Badurové *Pátos dištancu ako cnosť, ktorá obdarováva*. Deleuzovská interpretácia.

278 *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarovává, 1, s. 65 (KSA 4, s. 98); zde SchT, ř. 54–55. Viz též pozn. 56.

279 *Zarathustra, II*, O přemáhání sebe samého, s. 98 (KSA 4, s. 148).

280 *Zarathustra, I*, O svobodné smrti, s. 62 (KSA 4, s. 93).

Tak je nejvyšší ctnost, tedy ctnost, jež obdarovává, vůlí k zániku a ukazatelem touhy. Nadčlověk totiž otázka: *Kdo* je (dovršený) člověk? Odpověď na otázku: *Kdo* je Zarathustra? – říká: Všichni a nikdo. Odpověď na otázku: *Kdo* je člověk? – říká totéž. Ctnost, jež obdarovává, praktikuje dovršení člověka, připravuje se v ní zánik člověka, jehož dosud nebylo, aby vznikl nadčlověk, jehož dosud nemohlo být. V ctnosti, jež obdarovává, se syntetizuje solární a temporální varianta zániku. Nadčlověk je Zarathustrův dar člověku, ale i Zarathustra je člověk – kdo smí být bytostí, která přijme tento dar tak, že jím obdaruje samotného Zarathustru? Člověk dovršený ctností, jež obdarovává. Zarathustra se sám sobě navrátí jako dovršený člověk; člověk se sám sobě navrátí jako nadčlověk.

III.

V ctnosti, jež obdarovává, Zarathustra hlásá sebetvorbu člověka. Dosud jej nebylo, nyní musí sám sebe vytvořit.

„Nad sebe do výše stavěti máš. Ale dříve je nutné, abys mi sám byl vystaven pravoúhlý tělem i duší.“²⁸¹

To však neznamená, že se dosud neobjevila ctnost, jež obdarovává! Jak je řečeno v promluvě *O tisíci a jednom cíli*: každá morálka, každé stanovování dobra a zla z ní v sobě něco nese:

„Milující byli to vždy a tvořící, ti stvořili dobro a zlo. Jména všech ctností žhnou ohněm lásky i ohněm hněvu.“²⁸²

Přesto dosud vládla obludnost, neboť jen blázen chce od dobra a zla vědění, zatímco pouze kývají. Nesledování pokynu v každém určování dobra a zla způsobuje, že:

„Stonásobně až dosud se zaletěly a přehmátly duch i ctnost. Ach, v našem těle teď ještě přebývá všechn ten blud a přehmat: tam se stal tělem a vůlí.“²⁸³

Kdo je Zarathustrův dědic? Ten, kdo s plnou vážností přijme Zarathustrova slova:

281 Tamtéž, O dítěti a manželství, s. 60 (KSA 4, s. 90).

282 Tamtéž, O tisíci a jednom cíli, s. 52 (KSA 4, s. 76).

283 Viz pozn. 255.

„Stonásobně se dosud pokoušely a potulovaly duch i ctnost. Ano, pokusem byl člověk.“²⁸⁴

– a sám se stane pokusem. Člověka dosud nebylo; přestože je tolik lidí, ctnost, jež obdarovává, dosud byla pouze chybně pochopenou náhodou. Na závěr tohoto oddílu si neodpustím mírně přetvořený Zarathustrův imperativ, jak jej Nietzsche formuluje v *Soumraku model*: „Pomoz si sám: potom ti pomůže každý. Princip lásky k bližnímu.“²⁸⁵ Pomozme si sami! Je nebezpečné být Zarathustrovým dědicem!

IV. a poslední

Ve 272. aforismu prvního dílu knihy *Lidské, příliš lidské* nesoucím název *Letokruhy individuální kultury* Nietzsche hovoří o stupni duchovní produktivity a postuluje, že nezávisí tolik na zděděném nadání, jako spíše na vrozené míře *výkonnosti*. Mimořádně výkonní mužové, např. Goethe, toho projdou za život tolik, že jim duchovní tvorba vydrží do pozdních let, kdy teprve plně dozraje a je na čase začít s podzimní sklizní, většina mladých lidí ovšem kolem třicátého roku života dosáhne slunovratu svého života „a od té chvíle už není nakloněna novým duchovním obrátům“.²⁸⁶ Musí proto nastoupit nová generace, která to ale rovněž nedotáhne příliš daleko, neboť slunce jejího duchovního spění má stejný bod obratu jako předchozí. Nastupuje nová generace... Pozemská ctnost rodu na rozdíl od tohoto života na způsob pokolení spočívá v posouvání duchovního obratníku,

„neboť aby syn *dohnal* kulturu otce, musí téměř spotřebovat zděděnou energii, kterou otec vlastnil na životním stupni, kdy syna zplodil; se svým malým přebytkem pak syn dojde dál (protože cestu koná podruhé, jde kupředu poněkud rychleji; syn už nespotřebuje tolik sil, aby se naučil témuž, co věděl otec).“²⁸⁷

Třicátý rok je v tomto aforismu podán jako mezník, na němž jsou spotřebovávány všechny nadpозemské naděje, a člověku už nezbyvá, kam by se „vrtnul“. Nietzsche vypisuje všechna stadia, jimiž letokruhy individuální kultury

284 Tamtéž. Viz též pozn. 60 a 255.

285 *Soumrak model*, Výroky a šípy, 9, s. 24 (KSA 6, s. 60). Jde o variaci na Zarathustrova slova: „Lékaři, sám si pomoz: tak pomůžeš i svému nemocnému. To budiž jeho nejlepší pomoc, aby na své oči zřel toho, kdo vyhojí se sám.“ *Zarathustra, I*, O ctnosti, jež obdarovává, 2, s. 66 (KSA 4, s. 100); zde SchT, ř. 133–136. Viz též pozn. 642.

286 *Lidské, příliš lidské, I*, 272, s. 165 (KSA 2, s. 224).

287 Tamtéž.

procházejí: v desátém roce dosáhnou vrcholu náboženské pocity, ty posléze ochabují a mladík propadá kouzlu metafyzické filosofie, aby se přes fázi umění konečně dostal k přírodovědě a historii.

„To vše se dnes obvykle odehraje během prvních třiceti let života. Je tak rekapitulováno penzum, na kterém lidstvo pracovalo možná třicet tisíc let.“²⁸⁸

Dědicem v pravém slova smyslu by byl v této situaci (a uvědomme si, že dnes se bod slunovratu ducha pravděpodobně ještě výrazněji posunul směrem k narození, nikoli ovšem zplození) ten, kdo po spotřebování energie zděděné po předkovi teprve zahájí svůj duchovní pohyb, a posune tedy bod slunovratu života dál od narození. Spotřebováním energie předka rozumím jeho smrt, v přebytku, jež si na ní potomek vydobude, se zplodí jeho ctnost. Stane se dědicem.

Zarathustra opouští ve třiceti letech svou domovinu u jezera Urmi a odchází do hor. O jeho předchozím životě se nic neříká, ale je zřejmé, že prodlal proces podobný tomu, jenž je popsán výše, a dosáhl bodu duchovního slunovratu. V tom se říká především to, že Zarathustra (ostatně jako každý) je dědicem oněch třiceti tisíc let, v nichž lidstvo pracovalo na sobě samém. Ve třiceti letech vyčerpал jejich energii a odešel do samoty;²⁸⁹ ovšem nikoli proto, aby se utvrdil v tom, že život na způsob pokolení je marnost a jedinou možností vidí v přetržení jeho běhu, nýbrž proto, aby oněch třicet tisíc let znovu prožil. Vrací se k lidem s darem. Tím je pozemská ctnost, která se nespokojuje s dosaženým penzem minulosti, nýbrž ve zplození dědice otevírá budoucnost. Tak se počal Zarathustrův zánik, jehož principem je ctnost, jež obdarovává, hrdinou nadčlověk a pointou věčný návrat. Od okamžiku, kdy vykročil k vlastní smrti, čeká Zarathustra na své dědice:

„Ó moji hosté, vy podivní – nezaslechli jste ještě o mých dětech? Ani o tom, že jsou na cestě ke mně?

Mluvte mi přec o mých zahradách, o mých blažených ostrovech, o mém novém krásném pokolení [zde *Art*, nikoli *Geschlecht* – pozn. J. Ch.] – proč mi o tom nemluvíte?

Ten pohostinský dar si vyprošuji na vaší lásce, abyste mi mluvili o mých dětech. Proto jsem bohat, proto jsem zchudl: čeho jsem se nevzdal

²⁸⁸ Tamtéž (KSA 2, s. 225).

²⁸⁹ K tomu viz zde text Tomáše Houdka *Samota, osamělost a touha obdarovávat*.

– čeho bych se nevzdal, abych měl to jediné: *tyto* děti, *tento* živoucí sad, *tyto* stromy života, abych měl stromy své vůle a nejvyšší své naděje!²⁹⁰

Coda

Zarathustrův předek, Nietzscheův dědic

Řekl jsem, že Zarathustra není profetický. Třebaže by se mohlo zdát, že hlásání příchodu nadčlověka představuje jistou formu prorocství, domnívám se, že tomu tak není. Stejně jako je pokolení posledního člověka nevyhladitelné a bylo na zemi vždy v nějaké formě přítomné, musí zde být vždy rovněž přítomna možnost jeho transgrese do rodu. V pozemské ctnosti, jež obdarovává předka dědicem, se vyjadřuje vždy možná a vždy znovu se navracající transgrese pokolení v rod. Zarathustru tedy dle mého mínění nelze počítat mezi profetické knihy. Bráno ze stanoviska pozemské ctnosti jej Nietzsche píše jako svou závěť, nikoli ale jako své poslední slovo. Svým Zarathustrou zahajuje Nietzsche éru psaní,²⁹¹ čímž mám na mysli to, že napříště už ve filosofii nepůjde o to, ukázat postup pravdivého vědění a jeho sdělování, nýbrž o to, poskytnout filosofický text jako svého druhu otevřeného pole sebetvorby neboli filosofický text jako performativní akt, v němž se svědčí o tom, *kým* je jeho autor (filosof) a jak se stal tím, *kým* je. Takový modus psaní má k profetické útěše velmi daleko, mnohem spíše je čímsi, co ostrým hrotem pera „řeže do života“ autora i jeho čtenáře. Styl Nietzscheova psaní vyžaduje, jak sám na jednom místě říká konkrétně o Zarathustrovi, aby čtenáře někdy hluboce zranil a někdy hluboce uchvátil.²⁹² Jeho styl svádí čtenáře, aby v sobě hledal ctnost, jež obdarovává, a obdaroval ji samotného Nietzscheho.²⁹³

290 Zarathustra, IV, Uvítání, s. 234n (KSA 4, s. 351).

291 „To je také důvod, proč je pro Nietzscheho interpret ‚autentický‘; je ‚pravdivý‘ nikoli proto, že zachycuje spící pravdu, aby ji vyhlásil, nýbrž proto, že vyslovuje interpretaci, že každá pravda slouží k zakrývání. Možná, že nadřazenost interpretace ve vztahu ke znakům je tím rozhodujícím v moderní hermeneutice.“ Foucault, M., Nietzsche, Freud, Marx. In: týž, *Aesthetics, Method and Epistemology*, Vol. 2. New York, The New Press 1998, s. 276n.

292 „Co se například týče mého ‚Zarathustry‘, neznám za jeho znalce nikoho, koho každé z jeho slov někdy hluboce nezranilo a někdy hluboce neuchvátilo: teprve pak se totiž smí těšit z výsady, že se s úctou podílí na alkyónském elementu, z něhož se ono dílo zrodilo, na jeho slunečné projasněnosti, dále, šíří a jistotě.“ *Genealogie morálky*, Předmluva, 8, s. 13–14 (KSA 5, s. 255).

293 „Dobrý autor, který je celým srdcem u své věci, si přeje, aby přišel někdo, kdo jeho samého zničí tím, že tutéž věc předvede jasněji a beze zbytku zodpoví otázky, které jsou v ní obsaženy.“ *Lidské, příliš lidské*, I, 57, s. 54 (KSA 2, s. 76).

Nakolik vážně myslel Nietzsche pozemskou ctnost, jež obdarovává předka tím, že se v dědici posvětil jeho vlastní smrt, můžeme zaslechnout v jedné z poznámek *Nachlaß*:

„Pro svého syna Zarathustru vyžadují úctu; a jen nemnohým má být dovoleno mu naslouchat. Naproti tomu mně, jeho otcovi – se smí smát, jak to sám dělám: obojí dokonce náleží k mému štěstí.“²⁹⁴

Zarathustra je Nietzschův dědic, kdo na sebe vezme nebezpečí býti Zarathustrovým dědicem?

294 KSA 12, 6[4], s. 234.